

Цифрова трансформація вітчизняних підприємств в сучасних умовах

Проаналізовано необхідність зміни у всіх сферах людської діяльності, у тому числі і економіці підприємств, під впливом глобальних процесів цифровізації. Встановлено, що можливості Інтернет-технологій відкривають підприємствам шляхи для зміни розміру компанії, пошуку способів здійснення транзакцій, оновлення рівня зв'язків між підприємствами. Відповідно набувають нового змісту ключові завдання економіки підприємства та управління бізнесом, а також інші фактори відтворення на підприємстві. Досліджено суть цифрової трансформації вітчизняних підприємств, яка виявляється як на зовнішньому рівні взаємодії - між підприємствами, так і у середині кожного окремого підприємства - на рівні відносин між працівниками. Визначено, що цифрова трансформація бізнесу – це організаційні зміни за рахунок використання цифрових технологій і бізнес-моделей для підвищення продуктивності. З'ясовано, що сучасні цифрові тенденції в економіці стали підґрунтям для групування підприємств окремих типів. Розкрито особливості традиційних підприємств з ознаками цифровізації окремих бізнес-процесів, особливості частково віртуальних підприємств, з частковою фізичною структурою, та особливості віртуальних підприємств. Обґрунтовано погляд про те, що здійснювати свою діяльність задля досягнення основної мети – отримання прибутку – віртуальне підприємство зможе тільки набуваючи статусу юридичної особи, тобто здійснивши усі правові чинні процедури. Оскільки юридична особа пересувається у віртуальний простір, то це потребує змін щодо формулювання поняття віртуальної юридичної особи.

***Ключові слова:** цифрова економіка; цифрова трансформація; бізнес-процеси; економіка підприємства; віртуальне підприємство; клієнтосприямованість; корпоративні знання.*

Актуальність теми. В умовах збереження конкурентоспроможності і виживання в епоху цифрових зрушень підприємства усвідомлюють необхідність змін і використання сучасних технологій. Економіка підприємства трансформується під впливом глобальних процесів проникнення цифровізації у всі сфери господарської діяльності господарюючого суб'єкта. Розвиток цифрової економіки приводить до перетворень всього економічного середовища: змінюється розмір компанії, способи здійснення транзакцій, рівень зв'язків між підприємствами, основні економічні інституції. Відповідно набувають нового змісту ключові завдання економіки підприємства та управління бізнесом, а також інші фактори відтворення на підприємстві. Цьому сприяє рівень інформаційних технологій, які на основі можливостей Інтернету створюють платформу суб'єктам діяльності для продажу товарів, розширення маркетингових дій, збору даних, вибору і порівняння контрагентів, проведення фінансових операцій.

Для підвищення конкурентоспроможності компаній акценти бізнесу зосереджуються на клієнтах (кастомізація сервісу), визначаються всі можливі точки взаємодії й канали на шляху до покупця (омніканальна логістика), можливість гнучкого ціноутворення і, як наслідок, необхідність, автоматизація та спрощення бізнес-процесів. Особливу значимість в управлінні підприємством набуває робота з великими масивами даних. Як наслідок, розширюється спектр сучасних інформаційних інструментів операційного управління бізнесом, управлінські технології стають цифровими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поряд із традиційними підприємствами, економіка яких суттєво трансформується, з'явилася велика кількість підприємств з новими, цифровими бізнес-моделями. Таким чином, формується величезний, постійно зростаючий пласт цифрової економіки, що взаємодіє з економікою традиційною, офлайновою. Відповідно, все більше вчених присвячують свої напрацювання темі трансформації підприємств в умовах цифрової економіки. Це праці вітчизняних науковців, як: Подчасова Т.П. [2], Танасійчук В. [12], Падерін І.Д., Романов О.В., Савельєв І.В. [14], Гавриленко А.І. [15], науковців ближнього зарубіжжя, як: Кокорев А.С. [1], Арєнков І.А., Смирнов С.А., Шарафутдинов Д.Р., Ябурова Д.В. [3], Гілева Т.А. [4], Мосьяков М.П. [5], Гумєрова Г.І., Шаймієва Э.Ш. [11], Коблова Ю.А. [13], Бойко І.П., Евневич М.А., Колишкін А.В. [16], науковців дальнього зарубіжжя: Девідоу У., Мелоун М. [10], Дон Тапскот [17], Рональд Коуз [18] та інших.

Незважаючи на високу практичну значимість та актуальність вивчення трансформації економіки підприємства в умовах цифровізації, в колах науковців немає однозначно складених визначень цифрової трансформації підприємства та його цифрових бізнес-процесів. Це зумовлено в першу чергу тим, що цифрові практики мають випереджальний характер, багато з них змінюються до того, як виявляються зафіксованими.

Метою статті є дослідження сутності цифрової трансформації вітчизняних підприємств, виокремлення підприємств певних типів на основі сучасних цифрових тенденцій, оцінка відмінних рис віртуального підприємства, як господарюючого суб'єкта.

Викладення основного матеріалу. Цифрова трансформація для кожного суб'єкта господарювання це – зміна організаційної культури і впровадження нових цифрових технологій та комунікацій, які

розширюють можливості і дозволяють формувати власну так звану «екосистему» у взаємодії зі своїми контактними аудиторіями [1]. Така трансформація виявляється як на зовнішньому рівні взаємодії - між підприємствами, так і у середині кожного окремого підприємства - на рівні відносин між працівниками. Т.П. Подчасова, вважає, що «підприємство сьогодні - це не просто сукупність процесів бізнесу з жорсткою структурою, коефіцієнт корисної дії яких необхідно підвищувати. Мета сьогоднішніх економічних перетворень – це зміна самої моделі підприємства». [2]. Якщо в умовах ринкової економіки для оцінки і стратегії подальшого розвитку необхідно було розраховувати точку беззбитковості і оптимальні розміри фірм і компаній, то для цифрової економіки - це не важливо: підприємство може бути дуже маленьким і при цьому успішно розвиватися.

В умовах сьогодення основним пріоритетом в діяльності підприємства вважається розвиток і поширення корпоративних знань, гнучка зміна організаційної структури, клієнтоспрямованість, впровадження інновацій, тощо.

Цифрова трансформація здійснюється в різних площинах організації. Змінюються технології та бізнес-процеси побудовані на них, що в свою чергу, призводить до модифікації структури, системи управління і культури організації [3].

Цифрова трансформація бізнесу - це організаційні зміни за рахунок використання цифрових технологій і бізнес-моделей для підвищення продуктивності. Як основу цифрової трансформації, яка визначає фокус перетворень та цільовий рівень цифрової зрілості підприємства, Гілева Т. розглядає стратегію. Інструментами деталізації і реалізації стратегії є бізнес-модель, дорожня карта і портфель проектів, збалансований з позицій реалізації технологічних і нетехнологічних інновацій, спрямованих на зростання цифрової зрілості підприємства [4].

На першому етапі цифрової трансформації механізмів управління підприємством необхідно: впровадження єдиних програм для використання в різних підрозділах підприємства; уніфікація операційних процесів в корпоративному центрі і на виробничих підрозділах; пілотне впровадження окремих цифрових технологій управління [1]. Автоматизація бізнес-процесів на основі послідовного розвитку інформаційних технологій включає:

- ERP – система планування ресурсів підприємства (1985 р.);
- SFA – система автоматизації продажів (1990 р.);
- CRM – система управління взаємодій з клієнтами і SCM - управління ланцюжками поставок (1995 р.);
- BPM – управління бізнес-процесами (2000 р.);
- BI – бізнес – аналітика (2005 р.) [5].

Наступним етапом цифрової трансформації управління підприємством має бути розвиток організаційних процесів у всіх структурних підрозділах. Для активізації інноваційного розвитку швидко, уніфікована, безпечна і комфортна загальна система обміну інформацією вкрай важлива, особливо для оперативного прийняття рішень [1].

Головною «цінністю» підприємства в цифровій економіці є клієнт, який стає ключовою фігурою в процесі економічної діяльності, тому що без нього немає сенсу в ній самій. Клієнт вибирає товар покладаючись на поради, особистий досвід і рекламу, продавець не має можливості особисто контактувати з покупцем. При цьому реклама, так само має свою значимість, оскільки наповнюється з інтернет-середовища: інтернет-реклама, інтернет-мода, інтернет -друзі, інтернет-захоплення і т. д. Як вважає Кокорев А. закономірним у розвитку цифрової економіки із зміною векторів в управлінні підприємством, є:

- орієнтація на конкретного споживача і всебічне використання інформації як рушійного ресурсу;
- облік конкретних особливостей клієнта у певному місці;
- широке впровадження технологій цифрових перетворень реальних бізнес-процесів.

Таким чином, цифрові проекти підприємств можуть стати предметом стандартизації та іншої регламентації тільки при накопиченні позитивних результатів в економічному плані, конкретних обставинах їх реалізації, в конкретному місці [1].

Потреба у збільшенні рівня задоволення клієнтів, удосконалення постійних зв'язків із споживачами та розвиток сучасних ринків за умов глобалізації приводять до створення такої організаційної форми, як віртуальне підприємство. Актуальність даної проблеми виходить із невинного росту глобальних мереж, цифрових та інформаційних технологій, який стимулює розвиток нового виду економічних відносин, що веде до неминучої зміни традиційних понять ведення бізнесу.

Сучасні цифрові тенденції в економіці стали підґрунтям для виокремлення підприємств наступних типів:

1. *Підприємства традиційного складу*, суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні (фізичні) особи, які ведуть свій бізнес і використовують активи в реальній фізичній матеріальній, нематеріальній чи фінансовій формі. Такі підприємства використовують у своїй господарській діяльності елементи цифровізації, проте вони не є цифровими (Рис. 1).

Джерело: розроблено автором

Рис. 1. Сутність підприємств традиційного складу в умовах цифрової економіки

Традиційні підприємства (середні і великі), в прагненні протистояти сучасним викликам, впроваджують цифрові технології. Їх уміння перебудуватися на цифровий ландшафт є найважливішою конкурентною перевагою. Проте для малих підприємств традиційного складу все, що пов'язане із автоматизацією та інформаційними рішеннями, є дорогим та не настільки необхідним у силу ручного управління.

2. *Частково віртуальні підприємства*, суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні (фізичні) особи, які можуть мати фізичні матеріальні, нематеріальні чи фінансові активи, проте способи просування цих активів у цих підприємств віртуальні, цифрові. (Рис. 2). Як правило, такі підприємства, маючи запаси товарів, вбачають найоптимальніший шлях їх просування до клієнта тільки через мережу Інтернет. Ці підприємства більшою мірою ніж традиційні інтегровані в цифрову економіку, оскільки Інтернет - це основний канал їх продажів, місце, де вони генерують виручку. Відповідно способи просування своєї продукції і канали реклами у цих підприємств теж віртуальні, цифрові.

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Сутність частково віртуальних підприємств в умовах цифрової економіки

3. *Віртуальні підприємства*, умовні організаційні структури, мережеве існування яких, складається з неоднорідних агентів, що взаємодіють в комп'ютерно-опосередкованому середовищі і розташовані у різних місцях.

У наукових дослідженнях часто зустрічаються поняття «віртуальна організація», «віртуальне підприємство». Це викликає необхідність з'ясування суті цих понять та їх співвідношення.

Вперше концепція віртуальної організації була запропонована Яном Хопландом, та Роджером Нагелем, які визначили віртуальну організацію (strategic alliance) як угоду між двома або більше організаціями для досягнення спільних стратегічних цілей для задоволення їх бізнес-потреб, компанію, яка знає, як використовувати партнерські відносини як всередині, так і за її межами [6].

У сучасному формулюванні віртуальна організація означає тимчасове об'єднання незалежних суб'єктів, які поділяють між собою ресурси та функціонують через телекомунікаційні засоби на базі єдиного інформаційного простору. При цьому виділяють такі ознаки віртуальної організації:

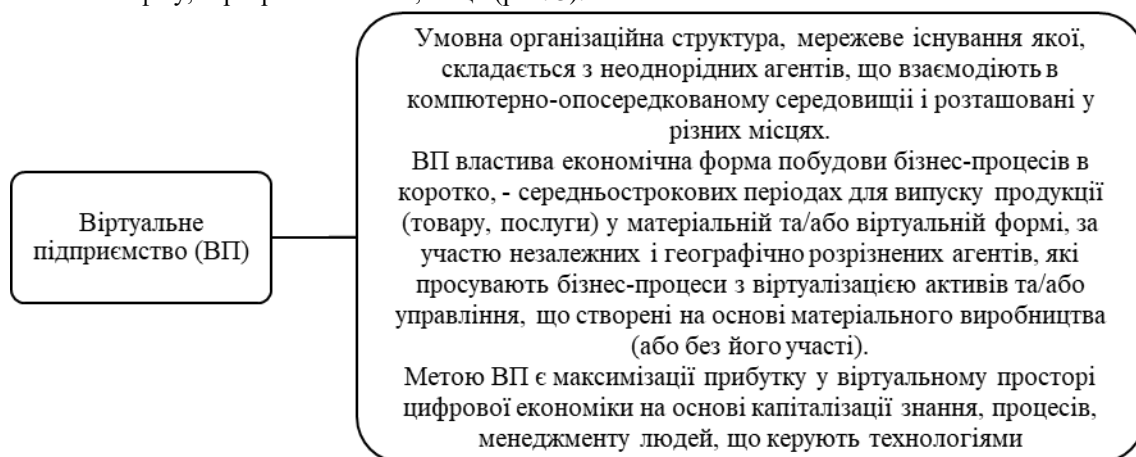
- об'єднання економічно незалежних ринкових агентів;
- комбінування ресурсів підприємств для отримання синергетичного ефекту;

- територіальна віддаленість елементів віртуальної організації;
- розподілення функцій між підприємствами-партнерами;
- координація дій через єдиний інформаційний простір [7].

В Україні визначення поняття «віртуальна організація» міститься у Положенні про Український Національний Грід (УНГ), яке було розроблено з метою реалізації Постанови Кабінету Міністрів України від 23.09.2009 № 1020 «Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми впровадження і застосування грід-технологій на 2009-2013 роки». Відповідно до цього положення, Віртуальна Організація (ВО) (Virtual Organization) - це динамічне співтовариство людей і установ, котрі спільно використовують обчислювальні ресурси відповідно до погоджених між ними та власниками ресурсів правилами, що регулюють доступ до всіх типів засобів, включаючи комп'ютери, програмне забезпечення і дані. Для того, щоб мати можливість використовувати послуги і ресурси УНГ, ВО має бути зареєстрована в національній грід-інфраструктурі, працювати за правилами УНГ і виконувати вимоги елементів централізованого управління УНГ [8].

Проте у економічних колах широко використовується термін «віртуальне підприємство». Як зазначають дослідники, слід розрізняти поняття «віртуальна організація» та «віртуальне підприємство», оскільки поняття «віртуальна організація» є більш широким і охоплює різні види утворень, що існують у віртуальному просторі [9].

Термін «віртуальне підприємство» було започатковане У. Девідоу та М. Мелоуном у праці «Віртуальна корпорація», автори розглядали його як компанію майбутнього, яка використовуватиме технології ощадливого виробництва, гнучкі індивідуальні виробництва, рушієм якої будуть клієнти. Револьюційні зміни при переході до віртуального підприємства ґрунтувалися на нових інформаційних технологіях, підвищеній якості і прискореному створенню продукту, зміні методів управління на основі нових взаємозв'язків між управлінням і персоналом, нових якісних зв'язках постачальник-підприємство-клієнт, підприємство-держава [10]. Ознакою такого підприємства є те, що його діяльність не зупиняється зі зміною офісу, серверної компанії, тощо (рис. 3).

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. Сутність віртуального підприємства в умовах цифрової економіки

Узагальнюючи дослідження науковців, Гумерова Г. І. і Шаймієва Е. Ш. об'єднали віртуальні підприємства в класифікаційні групи за окремими критеріями [11]. Оцінюючи таке групування можна зробити висновок, що для віртуальних підприємств є характерним наявність фізичних субстанцій і матеріального управління, а отже формуючи бізнес-модель віртуального підприємства не можна повністю відмовитися від матеріальних активів і матеріального управління (табл. 1).

Віртуальному підприємству притаманні такі риси:

- об'єднання реально існуючих, територіально віддалених партнерів – агентів віртуального підприємства, автономних робочих груп; [2,12];
- використання новітніх інформаційних технологій та централізованої системи управління [12];
- мобільність, відсутність тісного фізичного контакту структурних підрозділів між собою [1];
- інтеграція кращих технологій, засобів виробництва й досвіду агентів віртуального підприємства, їх об'єднання навколо ключових бізнес-процесів [2, 12];
- тимчасовий характер партнерських відносин із високим рівнем гнучкості і можливості переструктуризації [2, 12], гнучкість і відповідна реакція, віртуальні підприємства можуть створюватися із окремих елементів для реалізації певної і мети і розпадатися після її досягнення. [13, 14];
- розмиті межі віртуальних організацій, об'єднують постачальників, дистриб'юторів, клієнтів в ланцюги поставок, що не мають меж [1].

- переважають координаційні зв'язки з елементами централізованої та децентралізованої системи управління [2, 12, 14];
- накопичення ресурсів навколо ключових бізнес-процесів [2], незначна фізична структура і висока віртуальна наявність активів (мережеві об'єднання); [1];
- широкий розподіл і перерозподіл повноважень влади [2];
- організація взаємодії спеціалістів на основі використання обчислювальної техніки [2];
- розробка неоднорідних комп'ютерних мереж і середовищ, застосування різноманітних програмних засобів, використання інформаційних і комунікаційних технологій для динамічного зв'язку людей і активів [1, 2, 12];
- змішана форма організації, віртуальне підприємство можна розглядати як агентства для спільної діяльності, які об'єднують основні компетенції, ресурси і можливості, не зв'язані структурними обмеженнями [1];
- розмиті межі віртуальних організацій, об'єднують постачальників, дистриб'юторів, клієнтів в ланцюги поставок, що не мають меж [1];
- самоврядне підприємство, яке ефективно працює і розвивається без безперервних, шаблонних управлінських дій. [5].
- саморегулювання та самоорганізація, координація та взаємодія на основі раніше оговореного з партнерами управління бізнес-процесами та ресурсами [14].
- клієнтоорієнтованість;
- висока кваліфікація персоналу, уміння здобувати знання;
- максимізації прибутку у віртуальному просторі цифрової економіки на основі капіталізації знань, процесів, менеджменту людей.

Таблиця 1

Групування віртуальних підприємств

Критерій	Групування в межах критерію
Віртуалізація активів і управління підприємством	Віртуальні активи і віртуальне управління
	Віртуальне управління і матеріальні активи
	Віртуальні активи і матеріальне управління
Віртуалізація відомчих форм управління	Внутрішньвідомчі віртуальні форми управління
	Міжвідомчі віртуальні форми управління
Віртуалізація простору віртуальних підприємств	Віртуальний ринок
	Віртуальна реальність
	Віртуальні організаційні форми
Організаційно-технічні умови віртуального підприємства	Відкритість
	Розподілена мережева структура
	Пріоритет горизонтальних зв'язків
	Технології ресурсозберігання
	Гнучкість і адаптивність
	Об'єднання компонентів: технології, знання, люди

Джерело: побудовано на основі [11]

Основний економічний потенціал віртуального підприємства, з точки зору організації виробництва, полягає в якісно нових можливостях управління ланцюгом виробництва або обслуговування та процесами створення вартості на основі концентрації великої кількості ресурсів на єдиній базі [14].

Таким чином, віртуальне підприємство – це нова, якісно вища форма організації підприємства, яка замінить фізичну структуру комунікативними технологіями, основною метою якого є швидка адаптація до вимог ринку, максимальне використання інтернет-ресурсів. Впроваджуючи інноваційні рішення, віртуальне підприємство матиме можливість оптимізувати бізнес-процеси, скоротити витрати, і знайти нові джерела доходів.

Проте здійснювати свою діяльність задля досягнення основної мети – отримання прибутку – вітчизняне віртуальне підприємство зможе тільки набуваючи статусу юридичної особи, тобто здійснивши усі правові чинні процедури. Тобто є ряд ознак, які є спільними і одночасно відрізняють віртуальне підприємство (віртуальну організацію), від інших вітчизняних суб'єктів господарської діяльності у набутті статусу юридичної особи (табл. 2).

А. Гавриленко звертає увагу на те, що поступово і юридична особа вже пересувається у віртуальний простір. Так, реєстраційна служба на сьогодні провадить зберігання реєстраційних документів юридичних осіб в електронній формі, що ставить під питання необхідність збереження статутних документів в паперовій формі, з якими ми маємо можливість ознайомитись за допомогою електронних сервісів. Однак здійснити державну реєстрацію юридичної особи без зазначення поштового місцезнаходження на сьогодні є неможливим [15].

Таблиця 2

Спільні і відмінні ознаки віртуального підприємства (віртуальної організації) та інших вітчизняних суб'єктів господарської діяльності у процедурі набуття статусу юридичної особи

суб'єкт господарської діяльності	віртуальне підприємство (віртуальна організація)
Організаційна єдність (документ, що регулює діяльність)	
Установчі документи, СГД створений для задоволення своєї мети, що є єдиною для їх структурних складових, має єдиний центр координації прийняття рішень.	Договір між учасниками, ВП, (ВО) створена для задоволення своєї мети, що є єдиною для їх структурних складових, має єдиний центр координації прийняття рішень
Майнова відокремленість, самостійна майнова відповідальність	
Володіє власним відокремленим майном, яким він відповідає за своїми зобов'язаннями перед кредиторами.	ВП, (ВО) власного майна не має, майно, що використовується для досягнення мети віртуальної організації залишається у власності її учасників, і, відповідно, вони несуть самостійно відповідальність за зобов'язаннями, що виникають в процесі їх спільної діяльності
Місцезнаходження	
Статтею 93 ЦК України визначено, що місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.	Місцезнаходження юридичної особи може бути перенесене до Інтернету визначення поняття віртуального офісу, та можливості провадження діяльності через такий офіс. Термін віртуальний офіс не є сталим та включає в себе послуги віддаленого адміністратора, віртуального помічника, послуги колл-центру, послуги автовідповідача, послуги голосової пошти, віртуальне офісне приміщення. Воно дає можливість користуватись поштовою адресою без необхідності оренди такого приміщення, при цьому кореспонденція, що надходить за такою адресою може бути переадресована на іншу поштову адресу, можуть бути надані послуги із сканування та розміщення на хмарних сервісах таких листів. Додатково можуть надаватись на короткостроковій основі приміщення для проведення ділових зустрічей, та інші послуги, як то створення та підтримання веб-сайту, візитних карток, бухгалтерський супровід, надання консультацій адвокатів.
Здатність бути позивачем або відповідачем у суді	
Є можливість	Відсутня
Державна реєстрація	
Реєструються у встановленому порядку, в органах державної реєстрації.	Реєструються у встановленому порядку у центрі реєстрації віртуальних організацій. процедура відмінна від реєстрації юридичної особи і проводиться на підставі договору про спільну діяльність (Положення про Український Національний Грід (УНГ)).

Звичайно, відсутність реальної адреси, на перший погляд може призвести до низки проблем, зокрема юридична адреса важлива для визначення місця укладення договору відповідно до положень ст. 647 ЦК України, місця виконання зобов'язання відповідно до положень ст. 532 ЦК України, вона має значення при визначенні підсудності спору, визначення органу, до якого необхідно сплачувати податки, постає відповідно й питання можливого притягнення до відповідальності осіб, які ведуть таку діяльність [15]. В сучасних умовах як місцезнаходження, так і ведення діяльності юридичної особи може бути перенесено до всесвітньої мережі. В той же час для осіб, які мають на меті здійснення підприємницької діяльності, актуальним є можливість провадження такої діяльності у формі юридичної особи. Це дозволяє обмежити відповідальність за зобов'язаннями, які виникають під час здійснення такої діяльності, майном юридичної особи, що робить актуальним розроблення та формулювання поняття віртуальної юридичної особи [15].

Таким чином, цифрова трансформація зумовлює втілення нових бізнес-моделей на вітчизняних підприємствах в рамках нових організаційних форм підприємств. Проте, Бойко І.П., Евневич М.А., Колишкін А.В. зосереджуються на думці, що цифрову економіку не можна розглядати виключно у вигляді комплексу цифрових або віртуальних підприємств. Необхідний більш широкий підхід. Вони розуміють цифрову економіку як сукупність видів діяльності, що базуються на цифрових технологіях, а також на інфраструктуру, що забезпечує функціонування цифрових технологій [16]. Вітчизняні підприємства традиційного типу опрацьовують шляхи трансформації бізнес-процесів у цифрові бізнес-моделі з огляду на свої можливості для забезпечення своїх конкурентних переваг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Кількість бізнес-моделей цифрової економіки зростає, з'являються нові способи монетизації і ведення бізнесу, створюються нові ринки. Деякі бізнес-моделі так само швидко зникають, структура цифрової економіки дуже динамічна. Таким чином, вільний ринок автоматично приймає і тиражує будь рентабельні інновації, не має значення цифрові чи аналогові.

Невпинний ріст глобальних мереж, цифрових та інформаційних технологій, стимулює розвиток нового виду економічних відносин, що веде до неминучої зміни традиційних понять ведення бізнесу. Необхідність задоволення клієнтів, удосконалення постійних зв'язків із споживачами та розвиток сучасних ринків за умов глобалізації приводять до створення такої організаційної форми, як віртуальне підприємство.

Віртуальне підприємство може стати новою, якісно вищою формою організації підприємства, яка разом з комунікативними технологіями, замінить фізичну структуру. Його основною метою і відмінною рисою швидка адаптація до вимог ринку, максимальне використання інтернет-ресурсів. Впроваджуючи інноваційні рішення, віртуальне підприємство матиме можливість оптимізувати бізнес-процеси, скоротити витрати, і знайти нові джерела доходів.

Але здійснення діяльності задля отримання прибутку на теренах вітчизняної економіки віртуальне підприємство зможе тільки набуваючи статусу юридичної особи, що потребує подальших напрацювань у розробленні та формулюванні норм.

Список використаної літератури:

1. *Кокорев А.С.* Цифровая экономика: смена ценностей и ориентиров в управлении предприятием / *А.С. Кокорев* // Московский экономический журнал. – 2019. – № 1. – С. 252–259.
2. *Подчасова Т.П.* Віртуальні підприємства як сучасна форма організації виробництва / *Т.П. Подчасова* // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем : збірник наукових праць МННЦ ІТiС. – Київ. – 2009. – Вип. 14. – С. 24–45.
3. Трансформация системы управления предприятием при переходе к цифровой экономике / *И.А. Аренков, С.А. Смирнов, Д.Р. Шарафутдинов, Д.В. Ябурова* // Российское предпринимательство. – 2018. – № 5. – С. 1711–1722 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-sistemy-upravleniya-predpriyatiem-pri-perehode-k-tsifrovoy-ekonomike>.
4. *Гилева Т.А.* Цифровая зрелость предприятия: методы оценки и управления / *Т.А. Гилева* // Вестник УГНТУ. Наука, образование, экономика. Серия : Экономика – 2019. – № 1 (27). – С. 38–52 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-zrelost-predpriyatiya-metody-otsenki-i-upravleniya>.
5. *Мосьяков И.В.* Реинжиниринг бизнес-процессов виртуального предприятия / *И.В. Мосьяков* // Вопросы инновационной экономики. – 2011. – № 2. – С. 36–42. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/articles/14463/>.
6. Віртуальна організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуальна_організація.
7. IT-право: теорія та практика : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. *Є.О. Харитонов, О.І. Харитонові*. – Одеса : Фенікс, 2017. – 472 с.
8. Положення про Український Національний Грід (УНГ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ung.in.ua/upload/user_files/BCC_Policy/ung_fin.pdf.
9. *Никоненко А.Г.* Формирование виртуальной организации (теоретические и методические аспекты) : автореф. дис. ... к.э.н. / *А.Г. Никоненко*. – Москва, 2007. – 22 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economy-lib.com/formirovanie-virtualnoy-organizatsii>.
10. *Davidow W.H.* The virtual corporation: Structuring and revitalizing the corporation for the 21st century / *W.H. Davidow, M.S. Malone*. – New York : Harper business, 1993.
11. *Гумерова Г.И.* Виртуальная организация цифровой экономики как объект исследования теории менеджмента / *Г.И. Гумерова, Э.Ш. Шаймиева* // Азимут научных исследований: экономика и управление. – 2018. – Т. 7, № 1 (22). – С. 108–113.
12. *Танасійчук В.* Особливості віртуальних підприємств / *В.Танасійчук* // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 4. – С. 113–117 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2009/06/14.pdf>.
13. *Коблова Ю.А.* Виртуальные организации как новейшая форма сетевых структур / *Ю.А. Коблова* // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnye-organizatsii-kak-noveyshaya-forma-setevykh-struktur>.

14. Падерін І.Д. Віртуальне підприємство як резерв підвищення ефективності у нових умовах / І.Д. Падерін, О.В. Романов, І.В. Савельєв // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 3 (27). – С. 85–88.
15. Гавриленко А.І. Щодо правової природи віртуальних організацій та можливості існування віртуальних юридичних осіб / А.І. Гавриленко // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні (Друга міжнародна щорічна конференція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aphd.ua/publication-361>.
16. Бойко І.П. Экономика предприятия в цифровую эпоху / И.П. Бойко, М.А. Евневич, А.В. Колышкин // Российское предпринимательство. – 2017. – Т. 18, № 7. – С. 1127–1136.
17. Tapscott D. The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence / D.Tapscott. – New York : McGraw-Hill, 1997.
18. Coase R.H. The Institutional Structure of Production The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel / R.H. Coase / Nobelprize.org. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1991/coase-lecture.html.

References:

1. Kokorev, A.S. (2019), «Cifrovaja jekonomika: smena cennostej i orientirov v upravlenii predpriyatijem», *Moskovskij jekonomicheskij zhurnal*, No. 1, pp. 252–259.
2. Podchasova, T.P. (2009), «Virtual'ni pidpryjemstva jak suchasna forma organizacii' vyrobnyctva», *Ekonomiko-matematyczne modeljuvannja social'no-ekonomichnyh system*, zbirnyk naukovykh prac' MNNC IT IS, Vol. 14, Kyi'v, pp. 24–45.
3. Arenkov, I.A., Smirnov, S.A., Sharafutdinov, D.R. and Jaburova, D.V. (2018), «Transformacija sistemy upravlenija predpriyatijem pri perehode k cifrovoj jekonomike», *Rossijskoe predprinimatel'stvo*, No. 5, pp. 1711–1722 [Online], available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-sistemy-upravleniya-predpriyatijem-pri-perehode-k-tsifrovoy-ekonomike>
4. Gileva, T.A. (2019), «Cifrovaja zrelost' predpriyatija: metody ocenki i upravlenija», *Vestnik UGNTU. Nauka, obrazovanie, jekonomika*, Serija *Jekonomika*, No. 1 (27), pp. 38–52, [Online] available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-zrelost-predpriyatija-metody-otsenki-i-upravleniya>
5. Mos'jakov, I.V. (2011), «Reinzhiniring biznes-processov virtual'nogo predpriyatija», *Voprosy innovacionnoj jekonomiki*, No. 2, pp. 36–42, [Online], available at: <http://www.creativeconomy.ru/articles/14463/>
6. *Virtual'na organizacija*, [Online], available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Virtual'na_organizacija
7. *IT-pravo: teorija ta praktyka* (2017), navch. posibnyk, avt. kol., in Harytonov, Je.O. and Harytonova, O.I. (ed.), Feniks, Odesa, 472 p.
8. «Polozhennja pro Ukraïns'kyj Nacional'nyj Grid (UNG)», [Online], available at: http://ung.in.ua/upload/user_files/BCC_Policy/ung_fin.pdf
9. Nikonenko, A.G. (2007), *Formirovanie virtual'noj organizacii (teoreticheskie i metodicheskie aspekty)*, Abstract of Diss. k.je.n., Moskva, 22 p., [Online], available at: <http://economy-lib.com/formirovanie-virtualnoy-organizatsii>
10. Davidow, W.H. and Malone, M.S. (1993), *The virtual corporation: Structuring and revitalizing the corporation for the 21st century*, Harper business, New York.
11. Gumerova, G.I. and Shajmieva, Je.Sh. (2018), «Virtual'naja organizacija cifrovoj jekonomiki kak ob'ekt issledovanija teorii menedzhmenta», *Azimut nauchnyh issledovanij: jekonomika i upravlenie*, Vol. 7, No. 1 (22), pp. 108–113.
12. Tanasijchuk, V. (2009), «Osoblyvosti virtual'nyh pidpryjemstv», *Visnyk KNTEU*, No. 4, pp. 113–117, [Online], available at: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2009/06/14.pdf>
13. Koblova, Ju.A. (2013), «Virtual'nye organizacii kak novejšaja forma setevykh struktur», *Vestnik Saratovskogo gosudarstvennogo social'no-jekonomicheskogo universiteta*, No. 3, [Online], available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnye-organizatsii-kak-noveyshaya-forma-setevykh-struktur>
14. Paderin, I.D., Romanov, O.V. and Savel'jev, I.V. (2014), «Virtual'ne pidpryjemstvo jak rezerv pidvyshhennja efektyvnosti u novykh umovah», *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukraïny*, No. 3 (27), pp. 85–88.
15. Gavrylenko, A.I., «Shhodo pravovoi' pryrody virtual'nyh organizacij ta mozhlyvosti isnuvannja virtual'nyh jurydychnykh osib», *IT pravo: problemy i perspektyvy rozvytku v Ukraïni*, Друга міжнародна щорічна конференція, [Online], available at: <http://aphd.ua/publication-361>
16. Bojko, I.P., Evnevich, M.A. and Kolyshkin, A.V. (2017), «Jekonomika predpriyatija v cifrovuju jepohu», *Rossijskoe predprinimatel'stvo*, Vol. 18, No. 7, pp. 1127–1136.
17. Tapscott, D. (1997), *The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence*, McGraw-Hill, New York.
18. Coase, R.H., *The Institutional Structure of Production The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel*, Nobelprize.org., [Online], available at: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/1991/coase-lecture.html

Кулинич Мирослава Богданівна – кандидат економічних наук, доцент Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси:

- вплив цифрових технологій на організацію бухгалтерського обліку господарюючого суб'єкта.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2019.